

“Bir Kuşak Bir Yol” Girişimi ve Çin’in Orta Asya Politikası

Teslim: 11 Aralık 2017
Onay: 25 Ağustos 2018

Ümit ALPEREN*

Öz

Bu makale, Eylül 2013’te Xi Jinping’in Bir Kuşak Bir Yol (BKBY) Girişimi’ni açıklaması ile başlayan Çin’in Orta Asya politikasının yeni dönemini real-politik bağlamda incelemektedir. Mevcut haliyle BKBY Girişimi, bir proje ya da program olmaktan daha çok, Avrasya’nın sosyo-ekonomik, altyapı ve finansal yatırım süreçlerinde bütünleşmeyi hedefleyen uzun vadeli bir öneridir. BKBY Girişimi kapsamında Çin’in Orta Asya’da ekonomik ve siyasi nüfuzunun artması beklenmesine rağmen bağımlı faktörler ve riskler de mevcuttur. Bu makale, BKBY Girişimi’nin başarılı olmasında Çin’in Orta Asya ile geliştirdiği ticari ve ekonomik ilişkilerin yanı sıra, Rusya ile bölgedeki işbirliği-ilişkileri ve yumuşak gücünün belirleyici olacağını savunmaktadır. Çin, Orta Asya’da ekonomik motivasyon temelinde yumuşak güc ile var olmaya çalışmasına rağmen, ticari alan dışında bölgede yumuşak gücü zayıftır. Orta Asya yönetici elitleri Çin ile yakın ekonomik ve ticari ilişkilere sıcak bakmasına rağmen, bu görüş halk düzeyinde aynı sempati ile karşılanmamaktadır. Bunun yanı sıra, Orta Asya’da Çin’in BKBY’si ile Rusya’nın Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) Projesi arasında rekabetsel bir işbirliğinin vardır. Her iki ülkenin önerilerinin niteliğinin ve amaçlarının farklı olmasına rağmen aralarında bir uzlaşma bulunmakta ve iki ülke de söz konusu önerilerini kendi hedeflerinin gerçekleştirilmesinde araç olarak görmektedirler. Fakat Çin, Orta Asya ülkeleri ile yaptığı ekonomik işbirliğini henüz güvenlik alanında gerçekleştirebilmiş değildir. Çin’in Orta Asya ülkeleri ile güvenlik işbirliğinin sınırlı kalması, Rusya’nın bölgede askeri etkisini devam ettirmesi ve ŞİÖ bağlamında işbirliğini yeterli bulmasından kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Bir Kuşak Bir Yol, Orta Asya, Rusya, Yumuşak Güç

* Dr. Öğretim Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

“One belt, one road” initiative and China’s Central Asian Policy

Ümit ALPEREN*

Abstract

This article examines China’s relationship with Central Asia within the real-politik context in the new era that began with Xi Jinping’s One Belt One Road (OBOR) initiative, which is declared in September 2013. The OBOR initiative in its current form is more of a long term proposition that aims at a socio-economic, infrastructural, and financial union of Euro-Asia rather than a project or a program. Despite the expectation that China’s economic and political influence will increase in Central Asia within the context of the OBOR Initiative, there are also dependent factor. So, It argues that China’s economic and political influence, yet its success will largely depend on its relationship/cooperation with Russia as well as on China’s soft power. However, China’s soft power remains rather limited in Central Asia apart from the trade area even though China attempts to be influential in the region through economy. Central Asian public remains unconvinced, even though the executive elite is open to have a close economic relationship. Apart from this, China’s OBOR and Russia’s Eurasian Economic Union (EEU) are in a ‘competitive cooperation’. Even though both initiatives have different objectives and structure, they both see each other as a means towards their own ends. Never-theless, China is yet to achieve the same level of cooperation in the area of defence obas it has in the area of economy. It is believed here that the limited success of China’s cooperation with Central Asian countries in the area of defence derives from a combination of Russia’s military influence in the region and the fact that China is content with its relationship with the countries of the region through the SCO.

Keywords: *China, One Belt One Road, Central Asia, Russia, Soft Power*

---

* Dr. Öğretim Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

1. Giriş

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in Eylül 2013'te Kazakistan ziyareti sırasında açıkladığı, 60'a yakın ülkede yüz milyarlarca dolar yatırım yaparak ekonomik motivasyon ile yakın ilişkiler ve bir uluslararası ticaret ağı geliştirilmesini öngören, "Bir Kuşak, Bir Yol" (BKBY) Girişimi, bir proje ya da program olmaktan daha çok, Çin'in ana itici güç olduğu ve Avrasya'nın sosyo-ekonomik, altyapı, yatırım ve finansal olarak bütünleşmesini hedefleyen uzun vadeli ve tam olarak sınırları henüz belirlenmemiş bir öneridir. Bu bağlamda da, Avrasya'da BKBY Girişimi derinlemesine analiz edildiğinde, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da savaşın önlenmesi ve barışın sağlanması için ekonomiyi esas alarak toplumsal refahın yükseltilmesi ile istikrar inşa etmeyi hedefleyen süreç ile bir paralellik gösterdiği söylenebilir. Coğrafi olarak altı koridor ve bir deniz İpek Yolu'ndan oluşan BKBY Girişimi'nin en önemli hatlarından bir tanesi Çin'den Türkiye'ye uzanan "Çin-Orta Asya-Batı Asya (Ortadoğu) Koridoru"dur.¹ "Çin-Orta Asya-Batı Asya (Ortadoğu) Koridoru"nun en önemli hedef coğrafyasının küresel ve bölgesel güçler arasında jeopolitik, jeo-ekonomik ve hatta jeo-kültürel bir mücadeleye sahne olan "Orta Asya"dır. Bu rotanın, Çin ve Avrupa arasındaki ticarete ulaşım süresini önemli ölçüde kısaltması nedeniyle deniz ticaret yollarına alternatif olması beklenmektedir.² Ayrıca Çin'i Kırgızistan üzerinden Özbekistan'a bağlayacak olan 270 km'lik demiryolu projesinin tamamlanması ile bu koridorun BKBY Girişimindeki önemini arttırması beklenmektedir.³ Bu çerçevede, BKBY Girişimi'nin en önemli hedef coğrafyalarından birisi olan Orta Asya'da, Çin'in yaptığı altyapı, istihdam ve yaratıcı yatırımlar ile bölge ülkelerinin refahının artması, ticaretin öncelenmesi ve istikrarlılığın kaynaklandığı nedenlerin ortadan kaldırılarak etnik ve dini radikalleşmenin ve bölge ülkeleri arasında çatışmaların önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Bu sadece Çin'in çevre coğrafyası ile ilgili bir durum değildir. Aynı zamanda sınır komşularının kalkınması ve gelişmesi, Çin'in batı bölgelerindeki etnik, dini ve kültürel farklılığın yoğun olduğu bölgelerin de kalkınması ve bölgede istikrarın artması anlamına gelmektedir.

Çin'in 1949'da kuruluşundan itibaren uluslararası sisteme somut olarak önerdiği ilk girişim olması açısından da önemli olan BKBY, aynı zamanda çevre ülkeler ile iyi ilişkiler geliştirme ve müttefiklik politikası olması nedeniyle de Çin'in dış politikasında ve özellikle komşularıyla ilişkilerinde daha aktif rol

1 BKBY'de yer alan "Altı Koridor ve Deniz İpek Yolu" coğrafyası: Kazakistan üzerinden Çin'in batısından Rusya'nın batısına uzanan Yeni Avrasya Kara Köprüsü, Çin'in kuzeyinden Rusya'nın doğu bölgelerine uzanan Çin-Moğolistan-Rusya Koridoru, Batı Çin'den Türkiye'ye uzanan Çin-Orta Asya-Ortadoğu Koridoru, Çin'in güneyinden Singapur'a ulaşan Çin-Hindini Yarımadası Koridoru, Çin'in güneyinden Myanmar'a uzanan Çin-Myanmar-Bangladeş-Hindistan Koridoru, Çin'in güney batısından Pakistan'a uzanan Çin-Pakistan Koridoru ve Çin limanlarından Singapur üzerinden Akdeniz'e uzanan Deniz İpek Yolu.

2 "First freight train linking UK with China arrives in Yiwu", *DW*, April 29, 2017. <https://www.dw.com/en/first-freight-train-linking-uk-with-china-arrives-in-yiwu/a-38635908> (Erişim: 03.04.2018)

3 "China-Kyrgyz-Uzbek railway route to be finalized in April", *China Daily*, Jan 17, 2018. <http://www.chinadaily.com.cn/a/201801/17/WS5a5ee7d1a310e4ebf433e4e7.html> (Erişim: 03.04.2018)

oynaması muhtemeldir. Diğer bir ifadeyle BKBY Girişimi aynı zamanda ekonomik ve ticari ilişkiler üzerinden kapsamlı jeo-ekonomik ve jeo-politik hedefleri de barındıran bir ‘komşuluk politikası’dır. Bu çerçevede Çin’in BKBY çerçevesinde Orta Asya politikası ekonomik motivasyon temelinde gelişse de, hedefi sadece ekonomik değil aynı zamanda politik hedeflerinin de olduğu yadsınmaz. Çin’in Orta Asya politikası incelendiğinde, “Kuşak” ve “Yol” olmak üzere iki temeldeki BKBY Girişimi’nin Orta Asya’ya bakan kısmıyla “Bir Kuşak (BK)” bölümünün iki ana hedefi vardır. İlk olarak, Çin’in ithalat ve ihracatı için stratejik deniz yollarına alternatif bir güzergâh oluşturarak yakın çevre ülkelerini ekonomik olarak Çin’e eklemek. Çin’in Orta Asya ve bu hat üzerindeki altyapı yatırımlarına bu bağlamda bakılabilir. Çin’in BKBY çerçevesinde yaptığı yatırımları sadece ekonomik çıkar ve kârlı yatırımlar olarak görmek eksik olacaktır. Bazı uzmanlar, Çinli yetkililerin Orta Asya’da BKBY Girişimi çerçevesinde yaptığı yatırımların % 30’unun, Pakistan’dakilerin, % 80’inin ve Myanmar’dakilerin de bu bölgelerdeki yolsuzluklar ve bunun gibi sebepler nedeniyle kaybolacağını kabul ettiklerini belirtmektedirler.⁴ Fakat bu ekonomik kayba rağmen Çin, yatırım yapmaya devam etmektedir. İkinci olarak ise, yakın çevrede, özellikle Orta Asya’da ortaya çıkacak herhangi bir istikrarsızlığın Çin’i doğrudan etkileme potansiyeli olduğu kabulü üzerine Çin, batı sınırlarında güvenli ve istikrarlı bir bölge oluşturmayı hedeflemektedir.⁵

Bu çalışma, BKBY Girişiminin başarılı olabilmesinde Çin’in Orta Asya ülkeleri ile geliştireceği ikili ilişkilerin yanı sıra bölgede Rusya ile işbirliğinin de belirleyici bir rol oynayacağını savunmaktadır. Çin Orta Asya ile ekonomik ilişkilerini geliştirirken aynı zamanda yumuşak güç araçlarının beklenen etkiyi yeterince göstermemesi nedeniyle özellikle Orta Asya halkları üzerinde olumsuz bir imaj da bırakabildiği ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bu çalışma Çin ve Rusya’nın Orta Asya’da tamamlayıcı ve rekabetsel bir işbirliği ortaya geliştirdikleri ve bunun kısa ve orta vadede başarılı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, BKBY Girişiminin Orta Asya’daki başarısını etkileyen faktörler incelenirken, aynı zamanda Çin’in bunu hangi dinamiklerle nasıl uyguladığı sorusuna cevap aranmaktadır. Böylece Çin’in BKBY Girişiminin Orta Asya’da mevcut durumu ve karşılaşacağı riskler analiz edilmiştir.

Yukarıda bahsedilen bağlamda bu çalışmada, öncelikle BKBY öncesi ve sonrasında Çin’in Orta Asya politikasının temel dinamikleri ve hedefleri analiz edilmektedir. Böylece Çin’in BKBY öncesi ve sonrasında Orta Asya’ya yönelik jeo-ekonomik ve jeo-politik ilgisindeki ve etkisindeki değişim ortaya

4 James Kyng, “How the Silk Road plans will be financed”, *Financial Times*, May 10, 2016. <https://www.ft.com/content/e83ced94-0bd8-11e6-9456-444ab5211a2f> (Erişim: 10.01.2018)

5 2010 yılı nüfus sayımına göre, 1339 milyar olan Çin nüfusunun % 91.51’ini Han Çinlileri oluşturmaktadır. Çin’in toplam nüfusunun % 8.49’unu, yani 113,79 milyonunu ise resmi olarak tanınmış elli beş etnik grup oluşturmaktadır. Çin’in toplam alanının % 64.3’ünde etnik azınlıklar yaşamakla beraber, bu alanın % 90’ı sınır bölgelerindedir.

çıkarılması hedeflenmektedir. İkinci olarak ise, Çin'in Orta Asya politikasının yönetici elitler ve halk üzerindeki etkisi tartışılarak yumuşak gücünün sınırları incelenmektedir. Üçüncü olarak ise Rusya'nın AEB projesi ile Çin'in BKBY'sinin Orta Asya özelinde örtüştüğü ve çeliştiği noktalar iki ülke ilişkileri bağlamında ele alınmaktadır.

2. Çin'in Orta Asya Politikası Temel Dinamikleri

Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1949'da kurulmasından itibaren izlediği Orta Asya politikası üç dönemde incelenebilir. Soğuk Savaşın sona ermesine kadarki süreçte Orta Asya'nın Sovyetler Birliği hakimiyeti altında olması nedeniyle, Çin'in doğrudan bir Orta Asya politikasının olduğu söylenemez. Dolayısıyla Soğuk Savaş sürecinde Çin'in Orta Asya politikası Sovyetler Birliği politikasının bir parçasıdır. Soğuk Savaş sonrasında ise Çin'in Orta Asya politikası, Başbakan Li Peng'in 1994 yılında Özbekistan'ın başkenti Taşkent ziyaretinde şekillenmeye başlamıştır. Li Peng Özbekistan ziyaretinde bölgesel ortak kalkınma dayanışma temelinde ekonomik motivasyon ile iyi ilişkiler geliştirme vurgusu yapmıştır.⁶ Li Peng'dan 20 sene sonra benzer vurgular ile Başkan Xi Jinping'in 2013'te Kazakistan'ın başkenti Astana'da BKBY Girişimini açıklaması ile yeni bir sürece girmiştir.⁷

Li Peng'in Özbekistan ziyareti ile belirginleşen Çin'in Orta Asya Politikası, Soğuk Savaş'ın sonra ermesinden sonraki süreçte Sovyetler Birliğinin dağılması neticesinde oluşan uluslararası ve bölgesel olumsuzlukları ve belirsizlikleri azaltmayı öncelemiştir. Dolayısıyla bu dönemde Çin'in Orta Asya politikası, sınır antlaşmaları, sınırların silahlardan arındırılması ve Uygur ayrılıkçıların güçlenmesinin önlenmesi çerçevesinde olmuştur. Çin'in Orta Asya politikasının şekillendiği ikinci safha ise, Nisan 1996'da Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın Şanghay'da bir araya gelerek "Sınır Bölgelerinde Askeri Güvenin Derinleştirilmesi Anlaşması"nı imzalamaları ile kurulan Şanghay Beşlisi/Pakti⁸ çerçevesinde görülmektedir. Bu bağlamda Çin, 1990'ların ortasından 2000'lerin başına kadar Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)'nün de "mücadele edilmesi gereken üç tehdit" olarak belirlediği "ayrılıkçılık, aşırıcılık ve terörizm"e karşı karşılıklı güven artırıcı önlemler çerçevesinde ortak güvenlik sistemi inşa etmeyi hedeflemiştir. Aynı zamanda Çin, 1990'ların ortasından itibaren ŞİÖ aracılığı ile bir uluslararası örgüt üzerinden doğrudan ilişki kurma ve geliştirme fırsatı da yakalayabilmiştir. Bu durumun Çin-Orta Asya ülkeleri arasındaki ilişkilerin kurumsallaşmasının başlamasına

6 全国人民代表大会, “李鹏会见乌兹别克斯坦总统”, 1999年11月09日. http://www.npc.gov.cn/npc/oldarchives/ljwyz/common/group_photo_zw.jsp@label=wxzlk&id=5280&pdmc=010409&dm=01040901.htm (Erişim: 15.02.2017).

7 中华人民共和国外交部, “习近平在纳扎尔巴耶夫大学的演讲 (全文)”, 2013年09月08日. http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/ziliao_611306/zt_611380/dnzt_611382/ydy1_667839/zyxw_667918/t1074151.shtml (Erişim: 15.02.2017). Ayrıca daha fazla ayrıntı için giriş bölümüne bakınız.

8 Nisan 1996'da "Şanghay Beşlisi" ismiyle kurulan uluslararası örgütün ismi, Haziran 2001'de örgüte Özbekistan'ın da katılmasıyla "Şanghay İşbirliği Örgütü" olarak değiştirilmiştir.

katkısı da yadsınamaz. Üçüncü safhada ise Çin, 2000’lerin başından itibaren Orta Asya pazarına aktif bir şekilde girmeye çalışmış ve en önemli enerji alıcısı ülke konumuna gelmiştir. Aynı zamanda bu süreçte Çin, Orta Asya’da altyapı, iletişim ve endüstri konusunda en önde gelen yabancı yatırımcılardan birisi olmuştur. Üçüncü safhanın ikinci aşaması olan 2005-2013 yılları arasında ise Çin, Orta Asya’da ekonominin dışında kültürel farklılıkları gidermek, bölgedeki yumuşak gücünü arttırarak kalıcı hale getirmek ve imajını düzeltmek amacıyla ekonomik ve siyasi diplomasinin yanı sıra kültürel diplomasiye de önem vermiştir. Çünkü Çin, Orta Asya’da ekonomik olarak Rusya’yı geçmiş olmasına rağmen, yumuşak güç unsurları bağlamında ve imaj, kültürel ve politik olarak Rusya’nın halen çok gerisinde yer almaktadır.⁹

Eylül 2013’te Xi Jinping’in Kazakistan ziyareti sırasında BKBY Girişimi’ni açıklaması, jeo-ekonomik temelde yumuşak güç unsurlarının eksikliklerinin giderilmesi bağlamında da önemlidir. Eylül 2013’te başlayan bu süreç, aynı zamanda Çin’in Orta Asya politikasında siyasi, ekonomik ve kültürel olarak kapsamlı bir dördüncü safhanın başlangıcı olarak görülebilir. Orta Asya için uluslararası sistemin üç büyük ülkesi ABD, Çin ve Rusya bu bölgeyi merkeze alarak çeşitli jeo-politik, jeo-ekonomik politik ve ekonomik girişimlerde bulunmuşlardır. İlk olarak Ekim 2011’de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Belarus, Rusya ve Kazakistan’ın entegrasyonu temelinde bir Avrasya Birliği oluşturulması fikrini ifade etmiştir.¹⁰ Putin’in Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) açıklamalarının üzerinden çok geçmeden, 2011 yılında ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton ABD’nin Orta Asya stratejisi olarak “Yeni İpek Yolu Projesi”ni önermiştir.¹¹ Son olarak da Çin Başkanı Xi Jinping Eylül 2013’te Kazakistan’ın Başkenti Astana’da İpek Yolu’nun Ekonomik Kuşağı Girişimi’ni ilan etmiştir. Realist perspektiften bakıldığında, Orta Asya’da her üç büyük ülke arasında jeo-politik bir rekabetin olduğu bir gerçektir. Bu bağlamda Çin’in Orta Asya ile ekonomik ilişkileri hem Rusya’dan hem de ABD’nin bölge ile olan ekonomik ilişkilerinden daha fazla olumlu bir seyir izlemektedir. Dolayısıyla Çin’in Orta Asya’da artan ekonomik etkisi ve bunun kısmen de olsa siyasi alana da yansımaları, bölgede ABD ve Rusya’dan daha fazla somut bir ilerleme ortaya koyduğunu göstermektedir.¹² Aynı zamanda Rusya’nın yaşamakta olduğu ekonomik ve finansal yetersizlikler nedeniyle AEB projesinin kısa ve orta va-

9 Çin ve Rusya’nın Orta Asya ülkeleri ile toplam ticaret hacimleri için bakınız. Tablo 1 ve Tablo 2. Ayrıca bkz. “Central Asia’s Economic Evolution From Russia To China”, *Stratfor*: <https://worldview.stratfor.com/article/central-asia-china-russia-trade-kyrgyzstan-kazakhstan-turkmenistan-tajikistan-uzbekistan> (Erişim: 10.04.2018)

10 Miriam Elder, “Putin’s grand vision: a new Eurasian bloc with old Soviet neighbours”, *The Guardian*, Oct. 04, 2011. <https://www.theguardian.com/world/2011/oct/04/putin-grand-vision-eurasian-bloc> (Erişim: 24.01.2018).

11 Joshua Kucera, “The New Silk Road”, *The Diplomat*, Nov. 11, 2011, <https://thediplomat.com/2011/11/the-new-silk-road/> (Erişim: 23.01.2018). Vladimir Fedorenko, “The New Silk Road Initiatives in Central Asia”, *Rethink Institute*, Ağustos 2013, ss. 4-9.

12 Bknz. Marlene Laruelle (ed.), *China’s Belt and Road Initiative and Its Impact in Central Asia*, Central Asia Program, Washington D.C. 2018. Table 1 ve Table 2.

dede BKBY Girişimine endekslediği söylenebilir. Özellikle 2010'larda sonra, Orta Asya'nın Çin için jeo-ekonomik öneminin yanı sıra jeo-politik önemi de hızla artmıştır. 2011 yılında ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın Foreign Policy Dergisi'nde yazdığı "America's Pacific Century" başlıklı makalesinde ABD'nin politika merkezini Ortadoğu'dan Pasifik'e kaydıracağını duyurması ile ABD, Çin'i en büyük rakibi olarak ilan etmiş oldu.¹³ ABD'nin bu Pasifik stratejisi, Çin'in kendi topraklarının doğusunda kuşatılmışlık algısının güçlenmesine neden olmuştur. Peking Üniversitesi profesörlerinden Wang Jisi, ABD'nin Çin'in doğusunda oluşturmaya çalıştığı baskıya ve kuşatmaya karşı 2012 yılında yazdığı "Batıya Yürüyüş" (西进 *Xijin*) başlıklı makalesinde, jeo-politik ve jeo-ekonomik deniz çıkışına bir ek ve alternatif olarak batıdan kara çıkışını önermiştir.¹⁴ Barack Obama Yönetimi'nden sonra Donald Trump'ın da Hindistan ile daha fazla bölgesel işbirliğini önceleyen Hindi-Pasifik Önerisi de Çin'in çevrelenme konusundaki endişelerini arttıracak niteliktedir.¹⁵ Aynı zamanda ABD'nin Hindi-Pasifik ve Asya Pivot politikalarına ek olarak, Çin'in doğusundaki Güney Kore, Japonya ve Tayvan'ın gibi ülkelerin yakın ABD müttefiki olması, Kuzey Kore, Tayvan ve Güney Çin Denizi'nin sıcak kriz alanları olması, aynı zamanda Çin'in dünyaya açılımlında önemli bir rolü olan Malaka Boğazı'nda yaşadığı ikilem, Çin'in yeni jeo-politik açılımlar yapmasını zorunlu hale getirmiştir.¹⁶ Dolayısıyla Çin'in "Kuşak Girişimi" ile batı yönünde jeo-ekonomik motivasyonla jeo-politik açılımının çıkış coğrafyası özellikle Kazakistan üzerinden Orta Asya olmuştur. Çin, doğusunda karşılaştığı meydan okumalara karşı ABD ile bir çatışmaya girmek yerine, Maoist bir taktikle yoğunluğunu Doğu'yu ihmal etmeden Batı'ya kaydırma yönünde stratejik bir tercih yapmaktadır.¹⁷ Diğer bir ifadeyle, Çin, Orta Asya'da sert meydan okumaların olmadığı ve ekonomik-siyasi istikrarın bulunduğu bir ortam oluşturmaya amaçlarken, aynı zamanda bir çıkış olarak doğusuna paralel bulunan bir yaşam alanı oluşturmaya ve bölgede ekonomik gücünü daha fazla arttırmaya hedeflemektedir.

13 Hillary Clinton, "America's Pacific Century", *Foreign Policy*, Oct. 11, 2011. <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>, (Erişim: 24.01.2018)

14 王缉思, "西进", 中国地缘战略的再平衡, 环球网, 2012年10月17日. http://opinion.huanqiu.com/opinion_world/2012-10/3193760.html (Erişim: 10 Aralık 2017)

15 "Joint Statement - United States and India: Prosperity Through Partnership", *India Ministry of External Affairs Media Center*, June 27, 2017. http://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/28560/United_States_and_India_Prosperty_Through_Partnership (Erişim: 24.01.2018). Joshua Kurlantzick, "The Trump Administration's "Free and Open Indo-Pacific": A Solid Idea, but Difficult to Pull Off", *Council on Foreign Relations*, Feb 21, 2018. <https://www.cfr.org/blog/trump-administrations-free-and-open-indo-pacific-solid-idea-difficult-pull> (Erişim: 24.03.2018).

16 Çin'in ithal ettiği petrolün % 80'i Malaka Boğazı'ndan geçmektedir. Herhangi bir kriz durumunda Malaka Boğazı'ndan enerji akışının kesilme durumu 'Malaka İkilemi' olarak adlandırılmaktadır. 张洁, 中国能源安全中的马六甲因素, 国际政治研究, 2005年, 第3期, ss. 18-27. Çin'in eski Devlet Başkanı Hu Jintao 'Malaka İkilemi'ni 2003 yılında ilk defa resmi olarak da ifade etmiştir. "能源安全遭遇“马六甲困局”中日韩能否携手?", 人民日报, 2004年06月15日. <http://www.people.com.cn/GB/guojiji/14549/2570978.html> (Erişim: 24.01.2018).

17 毛泽东, 毛泽东选集, 第一卷, 星星之火, 可以燎原 (一九三〇年一月五日), s. 104, 敌进我退, 敌驻我扰, 敌疲我打, 敌退我追 <http://www.dlnu.edu.cn/szb/docs/2012-11/20121108152902434889.pdf> (Erişim: 13.05.2017).

Çin BKBY Girişimi çerçevesinde, Orta Asya politikasında hedeflerini gerçekleştirmek için ikili diplomasinin yanı sıra çok taraflı bölgesel ve uluslararası platformları da kullanmaktadır. Bu bağlamda ŞİÖ, Rusya ve Orta Asya ülkeleri ile bölgenin uzun vadeli güvenliğinin ve istikrarının sağlanması amacıyla işbirliği sağlamak konusunda önemli bir platform görevi görmektedir. Çin’in Orta Asya’nın güvenliğinin ve istikrarının sağlanması, BKBY Girişimi’nin bölgedeki yatırımları için de güvenli bir çevre oluşturmasını sağlamaktadır.¹⁸ Orta Asya’nın güvenli ve istikrarlı olması, aynı zamanda Çin’in ekonomik ve siyasi açılımları için de sağlıklı bir altyapı oluşturmaktadır. Bu durum hem Çin’in bölgeye yönelik güvenlik maliyetlerini düşürürken hem de bölge ülkelerinden ve Rusya’dan gelecek olumsuz algıları azaltmaktadır. Bu bağlamda Çin ve Rusya Orta Asya’nın güvenliğinin sağlanması yönünde tamamlayıcı işbirliğine gitmektedirler. Orta Asya’ya komşu olan iki büyük güç Rusya ve Çin, 11 Eylül 2001’de New York şehrine gerçekleştirilen saldırı sonrasında ABD’nin Afganistan işgali ile bölgeye girişine başlarda sessiz kalmışlardır. Fakat sonrasında hem Rusya hem de Çin bölge-dışı bir aktör olan ABD’nin Orta Asya’ya girmesini kendilerine karşı bir tehdit olarak görmüşlerdir. Ekonomik anlamda Çin, askeri anlamda da Rusya tamamlayıcı bir işbirliği ile ABD’nin Orta Asya’da ve dolayısıyla kendi sınırlarında nüfuz alanı oluşturmasını engellemek istemektedirler.

Çin, BKBY yatırımları ile bölgede ekonomik ve siyasi nüfuzunu arttırarak bir pazar oluştururken, aynı zamanda ekonomisinin istikrarlı bir şekilde büyümesinin bir gereksinimi olan petrol ve doğalgaz başta olmak üzere hammadde kaynaklarını çoğaltmakta ve ülkeye kolay girişi için altyapısını güçlendirmektedir. Böylece Çin, kendi enerji güvenliğinin sağlanması konusunda da önemli bir adım atmaktadır. Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan ile 3000 km’lik bir sınır paylaşması yanı sıra, Çin’in sınır boyları aynı zamanda etnik olarak da geçişkendir. Bu sebeple Orta Asya’da meydana gelebilecek bir karışıklık Çin’i de doğrudan etkileyebilme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla Çin’in bölgede diğer bir güvenlik hedefi de, özellikle aşırıçılığın/radikalizm gelişmesini ve Çin’e tehdit oluşturmasını engellemektir. Çin bu hedefini gerçekleştirmek için ŞİÖ üzerinden doğrudan bölge ülkeleri ile ‘radikal’ örgütlenmelere karşı güvenlik işbirliği yapmaktadır.

Dünyanın en büyük ikinci ekonomisi ve en büyük dış yatırımcısı olan Çin’in Orta Asya’ya coğrafi yakınlığı bölgede aktif rol oynamasına olumlu katkı yapmaktadır. Orta Asya ülkelerinin bağımsızlığını kazanmasından sonra Çin’in bu ülkelerle olan ticareti ve bölgedeki yatırımları da hızlı bir şekilde artmıştır. Çin’in yatırımları Kuşak Girişimi ile Orta Asya’da yükselen bir ivme göstermektedir. Çin’in Orta Asya’daki yatırımları incelendiğinde, yatırımların ilk olarak Çin’den Orta Asya’ya yönelik olduğu görülmektedir. Orta Asya ülkelerinin de Çin’de yatırımları olsa da bu çok azdır. Bu durum bölgedeki

18 肖斌, “地区极性, “现状偏好与 中国对中亚的外交哲学”, 俄罗斯东欧中亚研究, 2017 年第 2 期, s. 12.

potansiyel risklerin, istikrarsızlıkların ve değişimlerin de Çin'in yatırımlarını doğrudan etkilemesi anlamına gelmekte ve Orta Asya ülkelerinin ana yatırımcısı olarak Çin'in bölgede istikrarın ve güvenliğin sağlanmasına aşırı önem vermesi ile sonuçlanmaktadır.¹⁹

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren Çin'in Orta Asya ülkeleri ile ticareti de hızlı bir şekilde artmaktadır. 2000 yılında Çin'in Orta Asya ülkeleri ile ticaret hacmi 1.8 milyar Dolar iken, 2016 yılında bu rakam yaklaşık 17 kat artmış ve beş Orta Asya ülkesi (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan) arasındaki ticaret hacmi toplamda 30 milyar Doları aşmıştır. Orta Asya ülkelerinin Rusya ile toplam ticaret hacimleri ise 18 milyar Dolar civarındadır.²⁰ Çin, Orta Asya ülkeleri ile ticaretinde Rusya'yı geçerek bu ülkelerin AB'den sonraki ikinci büyük ticari ortağı konumuna gelmiştir. Çin, Orta Asya ülkelerinin en büyük ikinci ticari ortağı olmanın ötesine geçerek, aynı zamanda en büyük altyapı yatırımcılarından birisi konumuna da gelmiştir. Böylece Çinli şirketler Orta Asya'da yollar, köprüler, vb altyapı yatırımlarını finanse etmekte, bu bölgede ticaretini arttırmakta ve başat ekonomik güç olma yolunda ilerlemektedir.²¹

Çin'in BKBY kapsamında Orta Asya'da yaptığı yatırımların finanse edilmesinde İpek Yolu Fonu (Silk Road Fund), Çin Eximbank'ı ve AAYB (Asya Altyapı ve Yatırım Bankası, The Asian Infrastructure Investment Bank AIIB) önemli rol oynamaktadır. Örneğin, Özbekistan'da 19.2 km uzunluğundaki Kamchik Tüneli Çin Demiryolları Tünel Grubu tarafından Çin Eximbank'ından sağlanan kredi ile tamamlanmıştır.²² AAYB, Haziran 2016'da toplamda 105.6 milyon dolarlık Duşanbe-Özbekistan Sınır Yolu İyileştirme Projesi'ne 27.5 milyon dolar kredi vermeyi onaylamıştır. AAYB'nin Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (AIKB) The European Bank for Reconstruction and Development) ile ortak finanse ettiği Bu proje nin 62.5 milyon dolarını ise AIKB finanse etmektedir.²³ Duşanbe-Özbekistan Sınır Yolu İyileştirme Projesi aynı zamanda AAYB'nin ilk finanse ettiği kaç yatırımlardandır.²⁴ AAYB'nin Tacikistan'da finanse ettiği diğer bir yatırımda Tacikistan: Nurek Hidroelektrik Rehabilitasyon Projesi'dir.²⁵ Tacikistan'daki yatırımlara ek olarak Özbekistan'da da "Özbekistan: Demiryolları Elektrikleştirme Projesi" ve "Taşkent Güç İle-

19 罗英杰,“中亚安全形势的变化及其影响”, 国际安全研究, 2016年第二期.

20 Bknz. Tablo 1-2.

21 Laruelle, *China's Belt and Road Initiative and Its Impact in Central Asia*, ss. Viii-ix.

22 "Uzbekistan completes Kamchik Tunnel", *International Railway Tunnel*, March 09, 2016. <http://www.railjournal.com/index.php/asia/uzbekistan-completes-kamchik-tunnel.html> (Erişim: 12.03.2018)

23 "Tajikistan: Dushanbe-Uzbekistan Border Road Improvement Project", *AIIB*, June 24, 2016. <https://www.aiib.org/en/projects/approved/2016/tajikistan-border-road.html> (Erişim: 12.03.2018)

24 "开业半年 亚投行都做了些啥", 人民日报, 2016年06月27日. <http://finance.people.com.cn/n1/2016/0627/c1004-28480270.html> (Erişim: 12.03.2018)

25 "Tajikistan: Nurek Hydropower Rehabilitation Project, Phase I", *AIIB*, June 15, 2017. <https://www.aiib.org/en/projects/approved/2017/nurek-hydropower-rehabilitation-project.html> (Erişim: 12.03.2018)

tim Projesi” önerilen ama henüz onaylanmamış projeler arasındadır.²⁶ 2015 yılında Astana yönetimi Çin ile ortak olarak Hazar kıyısındaki petrol zengini Aktau’dan dünyanın en büyük kuru-limanlarından birisi olması hedeflenen Khorgos’a uzanan 2,7 milyar dolarlık demiryolu projesini duyurmuştur. Ayrıca Türkmenistan-Çin arasında 3,666 km uzunluğunda ve 7.3 milyar dolara mal olması planlanan Çin-Orta Asya doğalgaz boru hattı da BKBY projesinin önemli parçalarından biridir.²⁷

Tablo 1: Çin-Orta Asya Ülkeleri Ticaret Hacimleri 2016 (milyar, ABD Doları)

	İthalat	İhracat	Toplam
Kazakistan	8,292,321	4.805.079	13,097,400
Kırgızistan	5,605,426	71.235	5,676,661
Tacikistan	1.725.084	31.245	1,756,329
Özbekistan	2.007.464	1.607.058	3,614,522
Türkmenistan	338.479	5.863.295	6,201,774
Toplam			30,346,686

Kaynak: Uluslararası Ticaret Merkezi, <http://www.intracen.org>

Tablo 2: Rusya-Orta Asya Ülkeleri Ticaret Hacimleri 2016 (milyar, ABD Doları)

	İthalat	İhracat	Toplam
Kazakistan	9,426,891	3,612,215	13,039,106
Kırgızistan	1,025,746	170,544	1,196,290
Tacikistan	661,482	26,406	687,888
Özbekistan	1,964,927	761,041	2,725,968
Türkmenistan	570,575	331,175	901,75
Toplam			18,551,002

Kaynak: Uluslararası Ticaret Merkezi, <http://www.intracen.org>

BKBY Girişiminde jeo-ekonomik ve jeo-politik konumuyla Çin’in batıya açılan kapısı olan Kazakistan’ın bağımsızlığı ile Haziran 2017 tarihinden itibaren bu ülkede yaptığı yatırımlar 42.8 milyar Dolara ulaşmıştır. Çin, Kazakistan’da

26 “Proposed Projects”, *AiIB*, <https://www.aiib.org/en/projects/proposed/index.html> (Erişim: 12.03.2018)

27 “Connecting central Asia”, *Financial Times*, May 10, 2016. <https://www.ft.com/content/ee5cf40a-15e5-11e6-9d98-00386a18e39d> (Erişim: 12.03.2018).

doğrudan yaptığı yatırımlar ile AB ve ABD'nin ardında yer almasına rağmen, yatırım yaptığı alanlar doğalgaz boru hatlarından petrol rafinerilerine, altın madenlerinden otoyollara ve demiryollarına kadar büyük ve geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu anlamda da BKBY Girişimi ile yatırımlarını hızlandıran Çin'in, Orta Asya'nın ekonomik olarak en gelişmiş ülkesine doğrudan yatırımları bakımından orta vadede rakiplerini geride bırakması beklenmektedir. Aynı zamanda Çin, başta Kazakistan olmak üzere Orta Asya coğrafyasında önemli bir finansör ülkedir. Çin'in bu bağlamda da Kazakistan'a verdiği kredi miktarı 50 milyar Doları aşmıştır.²⁸

Orta Asya ülkelerinin perspektifinden bakıldığında ise Çin sadece hammadde satışı yapılan bir pazar değil, aynı zamanda bu ülkelerin onun finansına muhtaç hissettikleri ve ticaret politikalarında Çin'i denge unsuru olarak gördükleri bir ülke konumundadır. Bunların yanı sıra Çin, Orta Asya ülkeleri için Rusya'ya karşı ekonomik ve siyasi bir dengeleyici bir güç olarak görülmektedir. Özellikle 2000'li yılların sonlarına doğru Çin'in Orta Asya'daki varlığı daha fazla görünür olmuştur. 2016 yılında Çin'in, Orta Asya'nın Kazakistan ile birlikte en büyük ülkelerinden biri olan Özbekistan ile ticaret hacmi 3.6 milyar Doları aşmış ve Özbekistan en büyük ticari ortağı olmuştur.²⁹ Çin, 2009 yılından itibaren Orta Asya'nın doğalgaz zengini ülkesi Türkmenistan'dan da her yıl 30 trilyon m³ doğalgaz satın almaktadır. 2007 yılında Çin'in Türkmenistan pazarında etkisi sıfırken, geline nokta gaz satışı konusunda Türkmenistan'ın tamamen Çin'e bağımlı konuma gelmesi, Çin'in bölgedeki ticari ve ekonomik etkinliğinin yüksek düzeyde arttığını göstermesi açısından da önemlidir.³⁰

3. BKBY ve Çin'in Orta Asya'da Sınırlı Yumuşak Gücü

Çin'in son dönemlerde Orta Asya'da hızlı bir şekilde ekonomik ve ekonomik motivasyon temelli siyasi gücünün artmasına rağmen, tarihsel, linguistik ve kültürel olarak Han Çinlileri ile Orta Asya halkları arasındaki zayıf bağları nedeniyle yumuşak gücünün sınırlı kalmasında önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Çin-Orta Asya arasındaki kültürel bağların zayıf olması ve Çin'in yumuşak gücünün yerel düzeyde henüz istenilen seviyede olmaması, Çin karşıtı duyguların ve kalıpların da ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.³¹ Çin, Orta Asya'da yumuşak gücünü arttırmak ve bölgede Çin dili ve kültürünün öğretilmesi için Konfüçyüs Enstitüleri açmakta ve Orta Asyalı öğrencilere Çin

28 "China Buys Kazakhstan Lender as Xi Pushes Trade 'Belt and Road,'" *Bloomberg*, June 07, 2017. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-06-08/china-buys-kazakhstan-lender-as-xi-pushes-trade-belt-and-road> (Erişim: 03.12.2017).

29 "Uzbekistan", *The Observatory of Economic Complexity OEC*. <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/uzb/> (Erişim: 15.01.2018).

30 "China Striving to Boost Energy Imports from Turkmenistan", *Eurasianet*, Nov 24, 2017. <https://eurasianet.org/s/china-striving-to-boost-energy-imports-from-turkmenistan> (Erişim: 05.01.2018)

31 Bknz. Aziz Burkanov ve Yu-Wen Chen, "Kazakh perspective on China, the Chinese, and Chinese migration", *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 39, 2016, Issue 12, ss. 2129-2148.

üniversitelerinde burs imkanı sağlamaktadır. 2015 yılı rakamlarına göre yaklaşık 13.000 Kazak öğrenci Çin üniversitelerinde eğitim görmektedir.³² Fakat Çin’in Orta Asya’daki bu eğitim ve kültür merkezli politikaları yumuşak gücünün artmasında yeterli etkiyi yaratamamıştır.

Çin-Orta Asya arasındaki kültürel ve tarihsel zayıf bağlara ek olarak, Çin’in bölgede izlediği ekonomik politikalar bölgedeki yumuşak gücüne olumlu etki yapmaktan daha çok olumsuz etki yapabilmektedir. Örneğin, özellikle Kırgızistan ve Tacikistan’ın Çin’e aşırı derecede borçlanması ‘borç tuzağı’ tedirginliğine neden olmaktadır.³³ Bu durum Orta Asya halklarının Çin’in ekonomik yatırımlarına şüphe ile yaklaşmasına neden olabilmektedir. Ayrıca Orta Asya’daki yüksek işsizliğe rağmen Çinli işçi ve göçmenlerin bölgeye yatırım yapması ve bazı projelerin neden olduğu çevresel etkiler, Çin karşıtı milliyetçi duyguların canlanmasına ve taraflar arasında sorunların tetiklenmesine sebep olmaktadır. Ayrıca Çin’e komşu olan Orta Asya ülkeleri ile 1990’dan itibaren yapılan sınır antlaşmaları ile bir kısım toprakların Çin lehine terk edilmesi de Çin karşıtı milliyetçi ve tepkisel duyguları beslemektedir.³⁴ Orta Asya halklarındaki Çin karşıtı tepkinin hükümetlerin politikalarını etkileyebilmektedir. Örneğin, 2016 yılının baharında ülke topraklarının Kazakistan’daki yabancı çiftçilere 25 yıllığına kiralanmasını öngören toprak reformu, yoğun protestolar sonucunda hükümet tarafından askıya alınmıştır.³⁵

Ayrıca Çin yatırımları bölge ülkelerinde olumlu karşılansa da bazı endişeleri tetiklemekte, özellikle de yerel işçiler yerine Çinli işçilerin çalıştırılması rahatsızlıklara yol açabilmektedir. Bu nedenle Türkmenistan, işçilerin % 70’inin Türkmen olması şartı getirmiştir.³⁶ Aynı şekilde Özbekistan da yabancı işçiye izin vermezken yönetime de sınırlamalar getirmiştir. Ayrıca Çin, Orta Asya ülkeleri ile uzun vadede Serbest Ticaret Bölgesi (STB) kurmayı planlamaktadır. Bu durumun Çin mallarının Orta Asya ülkelerinde kontrolsüz bir şekil-

32 “Outbound mobility from Kazakhstan up 140% over past decade”, *ICEF Monitor*, Dec 12, 2016. <http://monitor.icef.com/2016/12/outbound-mobility-kazakhstan-140-past-decade/> (Erişim: 05.01.2018)

33 Tim Fernholz, “Eight countries in danger of falling into China’s “debt trap””, *Quartz*, 07 Mart 2018. <https://qz.com/1223768/china-debt-trap-these-eight-countries-are-in-danger-of-debt-overloads-from-chinas-belt-and-road-plans/> (Erişim: 25.03.2018).

34 Dena Sholk, “Kazakhstan’s Land Reforms”, *The Diplomat*, June 15, 2016. <https://thediplomat.com/2016/06/kazakhstans-land-reforms/>, (Erişim: 11.01.2018). Kemal Kirişçi ve Philippe Le Corre, “The new geopolitics of Central Asia: China vies for influence in Russia’s backyard”, *The Brookings Institute*, Jan 02, 2018. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/01/02/the-new-geopolitics-of-central-asia-china-vies-for-influence-in-russias-backyard/> (Erişim: 15.02.2018)

35 “Kazakhstan’s land reform protests explained”, BBC, April 28, 2016. <http://www.bbc.com/news/world-asia-36163103> (Erişim: 11.01.2018).

36 U.S. Department of State, “2015 Investment Climate Statement - Turkmenistan Report”, May 2015. <https://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2015/241778.htm> (Erişim: 11.01.2018). Raj Kumar Sharma, “Central Asia warily welcomes China’s Belt and Road Initiative”, *Nikkei Asian Review*, May 24, 2017, <https://asia.nikkei.com/Viewpoints/Raj-Kumar-Sharma/Central-Asia-warily-welcomes-China-s-Belt-and-Road-Initiative>. (Erişim: 13.02.2018).

de akışının önünü açması ve ekonomik olarak bölgeyi domine etmesi sürpriz olmayacaktır. Bu nedenle Özbekistan, Çin mallarının ülkesine gümrüksüz girmesinin yerli üretimini olumsuz etkileyeceği kaygısı ile Çin'in STB kurmasına karşı çıkmaktadır. Özbekistan'ın, Çin'in bölgedeki yerli üretimi orta ve uzun vadede bitirebileceği ve bölgenin Çin mallarının istilasına uğrayacağı endişesi vardır. Çin'in Avrupa pazarına ulaşma hedefinde Orta Asya'nın hub değil de transit bölge durumuna düşme ihtimalinin olması, Özbekistan'ın endişelerini haklı çıkarmaktadır.³⁷

Çin'in BKBY Girişimi'ne karşı muhtemel meydan okumaları yükseltecek diğer bir unsur da, Orta Asya'da siyasi hassasiyetin yüksek olmasıdır. Orta Asya elitleri Çin yatırım ve finansının akışına her ne kadar olumlu yaklaşıyorlar da, bu durum halk tabanında şüphe ve yabancı düşmanlığı ile sonuçlanmaktadır. Bu noktada Çin'in yaklaşımı, Orta Asya'daki ekonomik ilişkilerini halk ile değil, elitler ile yürütmeye çalışması da bölgedeki yumuşak gücünün sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Kazakistan ve Kırgızistan'daki elitler ve yöneticiler Çin'in girişimine olumlu bakmaktadırlar. Kazakistan Dışişleri Bakanı Erlan İdrissof, "Bizim felsefemiz basit: Çin'in büyümesinden faydalanmak istiyoruz ve bu büyümeden kendimize herhangi bir tehdit algılamıyoruz" demiştir.³⁸ Fakat ülke elitlerinin olumlu baktığı konularda halk ciddi tepkiler gösterebilmektedir. Mayıs 2016 tarihinde Kazakistan'da Çin karşıtı protestoların çıkmasının ardından, Ağustos 2016'da da Bışkek'te bulunan Çin Büyükelçiliği'nin saldırıya uğraması, güvenlik konusunun ne kadar hassas ve kırılgan olduğunu göstermiştir. Çin'in Orta Asya'daki yatırımlarından geniş halk kesimlerinin değil, dar bir çevrenin faydalandığı ve bu konuda yolsuzluğun yüksek oranda olduğu algısı hakimdir. Ayrıca Çin endüstrisinin çevre konusunda dikkatsiz olması nedeniyle kirliliğe neden olduğu eleştirileri de BKBY girişimine karşı Orta Asya kamuoyunda yükselen diğer bir itiraz noktasıdır. Dolayısıyla Orta Asya'daki milliyetçiliğin, yolsuzluğa karşı kızgınlık ve çevresel etkiler ile birleşince anti-Çin ve anti-hükümet karşıtı bir hal alması da muhtemeldir.³⁹

Bunun dışında, bölgesel ticarete ortaya çıkabilecek muhtemel sorunların çözümlerine yönelik Orta Asya ülke yöneticilerinin de kendi ajandaları da vardır. Orta Asya yönetici ve elitleri her ne kadar Çin'in BKBY'si kanalıyla gelecek yatırımlara ve gelişen ekonomik ilişkilere sıcak baksa da, bu durumun, ilişkilerini çeşitlendirme politikasının temel motivasyon kaynağı olduğu görülmektedir. Örneğin, Kazakistan'ın Çin ve Rusya ile yakın ticari ilişkiler geliştirmek istemesinin yanı sıra, Batı ile de ilişkilerini sıcak tutmak istemektedir. Özbekistan'ın komşuları ile yakın ilişkiler geliştirmek istemesinin yanı sıra,

37 Sharma, "Central Asia warily welcomes China's Belt and Road Initiative"

38 Victoria Kelly-Clark, "Why is Central Asia dumping Russia for China?", *Global Risk Insight*, May 23, 2016. <http://globalriskinsights.com/2016/05/why-central-asia-is-dumping-russia-for-china/> (Erişim: 10.02.2018)

39 International Crisis Group, "Central Asia's Silk Road Rivalries", *Europe and Central Asia Report*, No: 245, (July 27, 2017), s. i

Rusya ve Çin arasında da bir denge gözetildiği görülmektedir.⁴⁰ Aynı zamanda Orta Asya’daki Çin korkusu ve taraftarlığının bölgedeki siyasi, jeo-stratejik ve kültürel durumu doğrudan etkilemesi, Çin’in bölgedeki etkisinin artması ya da azalmasını da doğrudan etkileyecektir.⁴¹ Bu konuda bir kaç örnek vermek gerekirse, Kırgızistan’da yapılan bir araştırmaya göre, Kırgızlar Çin’i ekonomik bir ortaktan çok “tehdit” olarak algılamaktadırlar. Ayrıca Kırgızlar Rusya, Türkiye ve AB’yi, Çin’den daha önemli bir ekonomik partner olarak görmektedir.⁴² Buna benzer eleştirilerin Kazakistan’da da özellikle milliyetçiler tarafından dillendirildiği görülmektedir. Kazak milliyetçileri de Çin ile vize rejiminin kolaylaştırılmasını eleştirmektedirler.

4. Orta Asya’da Çin ve Rusya İlişkileri

1979 yılından itibaren devam eden ekonomik büyümesi sayesinde Çin, Rusya’nın aleyhine Orta Asya’da siyasi ve ekonomik olarak alan kazanmaktadır. Ayrıca ekonomik olarak güçlü olan Çin, Orta Asya’da Rusya’dan boşalan ekonomik ve siyasi alanları hızlı bir şekilde doldurmaktadır. Çin’in Orta Asya’daki ulusal çıkarları, rakipleri Rusya ve ABD’den farklı olarak, henüz tam anlamıyla büyük oyun bağlamında stratejik ve taktiksel düzeyde değildir. Bundan dolayı Çin Orta Asya’da boşalan alanları daha çok yumuşak güç unsuru olan ekonomik araçlar ile doldurmaya çalışmaktadır. Hem Rusya hem de ABD’nin ekonomik temelde çıkar alanlarının Çin’e kıyasla daha kısıtlı olduğu söylenebilir. Örneğin, 2008 küresel ekonomik krizinde Rusya-Tacikistan ekonomik ilişkileri kötüleşirken, bu durumdan Çin faydalanmış ve Tacikistan ile ekonomik ilişkilerini geliştirmiştir. Ayrıca 2009 yılında da Özbekistan ve Tacikistan arasındaki Rogun Hidroelektrik Santrali Krizi’nde Rusya’nın Özbekistan’ı desteklemesi nedeniyle Rusya-Tacikistan ilişkileri siyasi olarak da kötüleşmiştir. Fakat bu durum Çin-Tacikistan ilişkilerinin siyasi olarak da ilerlemesi ile sonuçlanmıştır.⁴³ Dolayısıyla Tacikistan siyasi ve ekonomik olarak Rusya’yı dengeleyebilmek ve içerisinde kaldığı “kriz” durumunu aşabilmek için Çin ile yakınlaşmıştır. Rusya-Tacikistan-Çin üçlü ilişkilerinde görüldüğü gibi, Orta Asya ülkeleri ekonomik ve siyasi olarak Rusya’yı Çin ile dengelemeyi tercih etmektedirler. Orta Asya ülkeleri Rusya’yı bölge dışı bir aktör ile dengelemek yerine Çin ile dengeleyerek, kendilerini, bölgenin en

40 A.g.r., s.ii

41 Sebastien Peyrouse, “Discussing China: Sinophilia and Sinophobia in Central Asia”, *Journal of Eurasian Studies*, vol. 7, no. 1 (2016), ss. 14-23.

42 “IRI’s Center for Insights Poll: Despite Corruption and Slow Economy, Citizens Feel that Kyrgyzstan is Moving in the Right Direction”, International Republican Institute (IRI), 9 May 2016. <http://www.iri.org/resource/iri%E2%80%99s-center-insights-poll-despite-corruption-and-slow-economy-citizens-feel-kyrgyzstan> (Erişim: 01.03.2018)

43 Fuad Shahbazov, “China’s Long March into Central Asia: How Beijing Expands Military Influence in Tajikistan”, *The Central Asia-Caucasus Analyst*, Feb. 21, 2017, <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13429-china%E2%80%99s-long-march-into-central-asia-how-beijing-expands-military-influence-in-tajikistan.html> (Erişim: 10.11.2017)

aktif askeri gücünü de karşılıklarına almaktan kaçınılmaktadırlar. Aynı zamanda Çin'in yatırımlarından da faydalanmaktalar. Bu Orta Asya ülkelerinin diğer bölge dışı aktörler ile iyi ilişkiler geliştirmekten kaçındığı anlamına gelmemelidir.

Çin, Tacikistan'da yatırımcı olma konusunda istekli davransa bile Rusya ile olan ilişkisini zedeleyecek girişimlerden uzak durmaya özen göstermektedir. Çin, Tacikistan'da askeri ve ekonomik olarak etkisini arttırmaya devam etmektedir. Çin'in Tacikistan'daki doğrudan yatırımı 2015 yılında 273 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu miktar aynı zamanda Tacikistan'daki yatırımların toplamının % 58'ine denk gelmektedir. 2011 yılında Tacikistan'ın topraklarının % 1'ini Çin'e vermesi, iki ülkenin yönetici elitleri arasında bir sınır sorunu çözümü olarak olumlu görünse de, Tacik halkı için ise ülke topraklarının bir kısmını Çin'e devri olumsuz görülmüştür. Bu bağlamda Tacik halkının algısında Çin imajının bozulması ve iki ülke arasındaki ilişkilerin olumsuz algılanması açısından da dönüm noktası olmuştur.⁴⁴ Aslında Tacikistan'ın yanısıra Kırgızistan, Afganistan, Pakistan Çin için sadece ekonomik alanda değil, aynı zamanda güvenlik açısından da oldukça önemlidir. Çin, batı sınır hatlarında Pakistan, Afganistan ve Tacikistan ile, Rusya'nın bölgedeki hassasiyetlerine fazla dokunmadan, tampon bölge oluşturarak potansiyel muhtemel dini ve etnik çatışmalara karşı güvenlik alanında da işbirliğini arttırmak istemektedir.

4.1. BKBY ile AEB arasında Rekabetsel İşbirliği

Çin'in BKBY Girişimi Rusya tarafından Orta Asya'da kendisinin büyük güç statüsüne bir meydan okuma olarak algılansa da, Rusya'nın bölgedeki mevcut tarihsel, askeri ve kültürel etkisi ve ABD'nin bölgedeki nüfuzuna karşı işbirliği gibi nedenlerle rasyonel temelde mevcut etki alanına saygı duymakta ve eşitlik temelinde işbirliğine açık bulunmaktadır.⁴⁵ Xi Jinping'in 2013'te Astana'da BKBY Girişimini açıklaması, özellikle Rusya liderliğinde şüphe ve korku ile karşılanmıştır. Rusya Çin'in, Orta Asya'da kendisinin içinde bulunduğu olumsuz ekonomik durumundan faydalanarak bölgeyi kendilerinden çalmak istediği algısına kapılmıştır.⁴⁶ Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Eski Sovyet coğrafyasındaki ülkeler ile arasındaki bağı güçlendirmek, güvene almak, aynı zamanda Çin'in BKBY Girişimi ile oluşturduğu baskıyı dengelemek ve hafifletmek için Avrasya Ekonomik Birliği'nin (AEB) geliştirilmesini istemiştir. Bu bağlamda Rusya, Mayıs 2015'te resmi olarak kendi AEB Projesi'ni onaylamıştır. Fakat Rusya'nın ekonomik yetersizliğine kendisini derinden etkileyen finansal krizin de eklenmesi sebebiyle Çin'in BKBY Girişimi ile bir-

44 "Tajik land deal extends China's reach in Central Asia", *Reuters*, March 25, 2011, <https://www.reuters.com/article/us-tajikistan-china-land/tajik-land-deal-extends-chinas-reach-in-central-asia-idUSTRE72O1RP20110325>, (Erişim: 10.11.2017).

45 肖斌, "地区极性, "现状偏好与 中国对中亚的外交哲学", ss. 12-14

46 Kelly-Clark, "Why is Central Asia dumping Russia for China?"

leşme projesi geri planda kalmıştır. Pekin’in Orta Asya’da artan ekonomik ve güvenlik etkisi Rusya’nın çabalarını ve bölgedeki nüfuzunu tehlikeye atacak durumdadır. Dolayısıyla Orta Asya’dan gelecek tehditlere karşı her iki gücün nasıl bir işbirliği yapabilecekleri ve yapacakları muğlaklığını korumaktadır.

Her ne kadar Rusya, AEB ve BKBY çerçevesinde Çin ile işbirliği yapmaya olumlu bir yaklaşım sergilese de, her iki oluşumun amaçlarının ve motivasyon kaynaklarının farklı olması nedeniyle işbirliği olanağı da sınırlıdır. BKBY daha çok ikili ilişkiler bağlamında bir yaklaşım temelinde ilerlemesine rağmen, AEB, Çin malları dahil genellikle gümrük vergilerinin yüksek olduğu ve dışardan ticarete engel oluşturabilecek bir yapı öngörmektedir. Ayrıca Rusya perspektifinden, Çin ile Orta Asya’da ekonomik alanda yapılacak işbirliği ve BKBY çerçevesinde yapılan yatırımlar bölgenin düşük ekonomik kalkınmasına katkı verecek ve aynı zamanda güvenlik konusunda da potansiyel tehditleri yatıştıracaktır.⁴⁷

Rusya AEB çerçevesinde Çin ile BKBY bağlamında işbirliği yapma eğiliminde olduğunu ifade etmesine rağmen, iki ülkenin projeleri karşılaştırıldığında ciddi bir doku uyumsuzluğu bulunmaktadır. Çin, resmi Beyaz Kitabı’nda, BKBY’nin özellikle işbirlikçi doğasını öne çıkarmakta, bu girişimin çok taraflı mevcut işbirliği mekanizmaları ile uyumlaştırılacağına ve girişime dahil olan bütün taraflar ile ortak bir danışma sisteminin inşa edilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.⁴⁸ Dolayısıyla Çin’in çok taraflı yaklaşımı, bölgedeki kuşkuvarı da gidermeye yöneliktir. Çin, Orta Asya’daki mevcut yapılara zarar vermeden katkı yapmayı ve bu yapıları dominant bir rol oynamadan güçlendirmeyi önermektedir. Çin, çevre diplomasisi ile Çin karşıtı algıyı yok etmeye çalıştığı gibi, aynı zamanda eşit ortaklık vurgusu ile bölgede Çin taraftarı bir yapı inşa etmek istemektedir. Diğer yandan Rusya’nın AEB önerisi, müdahale ile düzenleyici rejim ve merkezi Moskova’da olan ulus-üstü bir sistemdir. Ayrıca Çin’in BKBY’si, Çin mallarının ihracatını, hedef pazara ulaşımını kolaylaştırmayı ve enerji güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Rusya’nın AEB’si ise üyesi olmayan ülkelerden yapılacak ticarete ortak bir dış gümrük vergisi koymayı, Rusya’nın bölgedeki nüfuzunu arttırmayı ve yasallaştırmayı ve diğer ülkeler ile ilişki geliştirilmesini engellemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda bakıldığında AEB’nin aktifleştirme sürecinin, Çin’in BKBY’si ile çatıştığı söylenebilir. Realist bir bakış açısından bakıldığında jeopolitik gerçeklikler iki tarafı da iyi ilişkiler kurmaya zorlamaktadır. Orta Asya’da Çin’in ekonomik etkisinin gün geçtikçe artmasına rağmen bölge dışı aktörlerin, özellikle bölgede renkli devrimleri destekleyebilme potansiyeli olan batılı güçlerin ekonomik ve siyasi

47 Timofei Bordachev, “Russia and China in the Central Asia: the Win-Win Game”, *Valdai Paper No. 50*, June 2016. s. 7, <http://valdaiclub.com/a/valdai-papers/russia-and-china-in-central-asia-the-great-win-win-game/>, (Erişim: 10.02.2018).

48 Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce, “Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road”, National Development and Reform Commission, 28 March 2015, http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html (Erişim: 13.02.2018)

varlığı, iki ülkeyi ‘kazan-kazan’ temelinde işbirliğine zorlamaktadır. Çin ve Rusya’nın Orta Asya’da birbirlerine olan ihtiyaçlarına ek olarak, Rusya’nın Batı ile olan sorunları ve finansal alanda yaşadığı sıkıntılar nedeniyle Çin ile iyi ilişkilere ihtiyacı vardır. Başka bir deyişle, Rusya Batı’yu Çin ile dengelemeye çalışmaktadır. Rusya’nın Ukrayna Krizi üzerinden Batı ile yaşadığı sorunlar ve karşı karşıya kaldığı yaptırımlar için Çin’in BKBY Girişimi, Rusya’ya kendi doğusunda alternatif bir politik ve ekonomik alan açmaktadır. Rusya aynı zamanda BKBY ile Orta Asya’da ABD ve Avrupa etkisini azaltarak sosyal istikrarı ve rejim güvenliğini de sağlamaktadır. Moskova’da bulunan Ulusal Araştırma Üniversitesi’nden Timofey’e göre Rusya’nın amacı, BKBY’yi AEB’nin güçlendirilmesi ve düzenlenmesi için bir araç olarak kullanmak, iki ülke arasındaki rekabetten kaçınmak ve BKBY’nin altyapısını ve kaynaklarını ekonomik ve politik olarak Büyük Avrasya Toplumu’nun kuruluşunda kullanmaktır.⁴⁹

4.2. Çin ve Rusya arasında Ekonomik ve Askeri açıdan Tamamlayıcı İş Birliği

Çin, Rusya’nın Orta Asya’daki tarihsel rolünü tanımakta, bölgenin güvenliğindeki ve istikrarında oynadığı role önem vermektedir. Her iki ülke de Batı’nın, özellikle de ABD’nin Avrasya’ya müdahale etmesine ve bu bölgede etkisini arttırmasına sıcak bakmamaktadır. Aynı zamanda her iki ülkenin kısa ve orta vadede teröre karşı mücadele ve bölgesel istikrar gibi hedeflerinin örtüştüğü, hatta üçüncü aktörlere karşı da tamamlayıcı bir ilişkilerinin olduğu söylenebilir.⁵⁰ Bu bağlamda da Rusya Orta Asya’da başat askeri güç olma konumunu halen sürdürmektedir. Orta Asya ülkelerinin de parçası olduğu’a Kollektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (Collective Security Treaty Organization, CTSO) liderlik yapan Rusya’nın aynı zamanda hem Kırgızistan hem de Tacikistan’da ciddi miktarda operasyonel güce sahip askeri üsleri bulunmaktadır. Fakat Özbekistan ve Türkmenistan CTSO bağlamında askeri üslere ve üyeliğe sıcak bakmamaktadır.

AB’nin ve genel olarak Batı’nın Orta Asya’da ekonomik yatırımcı olmak yerine, bu bölgeye politik öncelikli ve içişlerine karışma yöntemi ile girmesi ve bölge ülkelerindeki renkli devrimleri destekler mahiyeti, bölgedeki yöneticiler tarafından kuşkuyla neden olmaktadır. Çin ve Rusya’nın bölgede statükonun korunmasına yönelik tavırları ve yönetimlerde değişiklik taraftarı olmamaları daha sempatik karşılanmaktadır. Çin ve Rusya 2005’te Özbekistan’ın Andijan, 2011’de Kazakistan’ın Janaozen ve 2012’de de Tajikistan’ın Gorno-Badakhshan Bölgelerindeki hükümet karşıtı gösterilerin bastırılmasında bu ülkelere destek vermişlerdir. Ayrıca Çin ve Rusya, Türkmenistan haricindeki bütün Orta Asya ülkelerinin üyesi olduğu ŞİÖ’de bu bağlamda önemli bir işbirliği platformu oluşturmaktadır.

49 Timofey Bordachev, “New Eurasian Momentum: How to Make Integration Effective”, *Russia in Global Affairs*, Dec. 14, 2015. <http://eng.globalaffairs.ru/number/New-Eurasian-Momentum-17886> (Erişim: 10.02.2018)

50 International Crisis Group, “Central Asia’s Silk Road Rivalries”, *Europe and Central Asia Report*, No: 245, (July 27, 2017), s. 20

Diğer yandan Rusya’nın “Doğu Pivot” politikası ve Çin’in BKBY bağlamındaki girişimi, Çin-Rusya sınırında Çinli yatırımcıları çekme isteği ile örtüşmektedir. Fakat enerji ve yeraltı kaynakları bakımından zengin Sibiryaya Bölgesi’nde Rusya aleyhine var olan asimetrik demografik yapı da ve Çin’den BKBY kapsamında yatırım çekme isteği, güvenlik endişelerini de beraberinde getirmektedir. Rusya’nın Sibirya’daki endişelerinin kısmen de olsa Orta Asya’da geçerli olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, Çin’in Orta Asya’da ekonomik başarıya ulaşmasının ardından ve bunu korumak için bölgede güvenlik merkezli politikalar izleme olasılığı Rusya’yı zaman zaman endişelendirmektedir.⁵¹ Çin’i Orta Asya’da güvenlik merkezli politikalar izlemeye yönlendirme ihtimali olan bazı gelişmeler de mevcuttur. Özellikle Orta Doğu’dan Orta Asya’ya ve oradan da Xinjiang’a saldırıların olma ihtimali, Çin’in Orta Asya’da orta ve uzun vadede güvenlik merkezli politikalar izleyebileceği izlenimi vermektedir. Örneğin, Ağustos 2016’da Rusya’nın jeopolitik olarak büyük önem verdiği Kırgızistan’ın Başkenti Bişkek’te Çin Elçiliği’ne yapılan saldırı da Pekin’in endişelerini haklı çıkarır durumdadır.

Çin güvenliğini sağlamak amacıyla batı sınırlarında bazı girişimlerde bulunmakta ve bu girişimler artarak devam etmektedir. Bu bağlamda, Çin ile Kırgızistan güvenlik işbirliğini arttırmakta ve ortak sınır tatbikatları düzenlemektedir. 2016’da yayınlanan bir raporda da Çin, Tacik-Afgan sınırına 10 adet savunma altyapısı inşa ettiğinden bahsetmiş ve Tacikistan ile arasında ortak askeri eğitimler yapıldığını belirtmiştir. Çin’in Tacikistan ve Kırgızistan ile artarak devam eden güvenlik işbirlikleri Rusya’nın endişelerini arttırmayacak niteliktedir. Ayrıca, Çin’in Orta Asya’da ekonomik ve siyasi çıkar alanları genişledikçe bu çıkarların askeri alana da yansması kaçınılmazdır. Bazı Çinli uzmanlara göre, Rusya’nın AEB’yi başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi, Çin’in batı sınırlarında istikrarını ve güvenliğini sağlanması açısından kendi lehine olacaktır. Aynı uzmanlar, Rusya’nın Avrasya ülkelerinde ekonomik bir entegrasyona gitmesinin de, Çin-Rusya arasındaki iki taraflı ekonomik ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesinde sorun oluşturmayacağı kanısındadırlar.⁵²

Büyük güç olma yolunda ilerleyen Çin, yatırımlarını sadece ticari ve ekonomik kaygılar ile yapmamaktadır. Çin’in, kârlı olmamasına rağmen özellikle Kırgızistan ve Tacikistan’a yatırım yapmasının sebebinin, bu ülkelerin jeopolitik nedenlerden dolayı istikrarsızlığa düşmelerini önlemektir. Kırgızistan ve Tacikistan örneklerinin bir adım ötesinde, Çin’in özellikle sınır boylarında ekonomik yatırımlara ek olarak güvenlik boyutunu da ön plana çıkarması mümkündür. Dolayısıyla, Çin’in Orta Asya ile artan ticari ve ekonomik ilişkileri nasıl Rusya’nın bölgedeki ekonomik ve ticari çıkar alanlarını daralttıysa, artan askeri işbirliğinin de orta ve uzun dönemde bu yönde bir etki yapması beklenmelidir.

51 Larisa Smirnova, “Perception of China’s “One Belt, One Road” in Russia: “United Eurasia” Dream or “Iron Circle” of Containment?”, *21st Century*, No 1, 20, (2017), ss. 114-115.

52 李新, “中国与俄罗斯在中亚的经济利益评析”, *俄罗斯中亚东欧研究*, 2012年第5期.

5. Sonuç

Xi Jinping'in Eylül 2013'te Kazakistan'da BKBY Girişimi'ni açıklaması ile Çin'in Orta Asya politikası yeni bir döneme girmiştir. Çin'in Orta Asya politikası 2013'ten itibaren BKBY çerçevesinde ekonomik motivasyonlu, daha sistematik ve kurumsal bir hale gelmiştir. Çin'in Orta Asya'ya yoğun bir şekilde yönelmesinin temel dinamiği ticari kaygılar olmasının yanı sıra, aynı zamanda Doğu'da deniz hattına alternatif ve tamamlayıcı olarak hem jeo-ekonomik hem de jeo-politik bir girişimdir. Çin, BKBY sayesinde Orta Asya ülkeleri ile daha sistematik ve kurumsal ekonomik motivasyonlu ilişkiler geliştirirken, aynı zamanda sorunlu Uygur Özerk Bölgesi'nin ve az gelişmiş batı eyaletlerinin de ekonomik gelişimini hedeflemektedir. Bu bağlamda Çin'in Orta Asya politikası şu aşamada, realpolitik düzlemde ekonomik motivasyon ile altyapıyı, enerji vb yatırımları ve bölge ile ticaretini kolaylaştıracak koşulları oluşturmaya çalışmaktadır.

Genel olarak bakıldığında Çin'in Orta Asya'ya yönelik ticari ve yatırım politikalarında başarılı olduğu görülmektedir. Fakat Çin'in Orta Asya'daki sınırlı yumuşak gücünün ve Rusya ile ilişkilerinin BKBY girişiminin başarısını olumsuz etkileme potansiyelinin olduğu dikkatleri çekmektedir. Çin, Orta Asya politikasında ticari, ekonomik ve Rusya ile ilişkiler bağlamında başarılı olmasına rağmen, ülkeler bazında bakıldığında birtakım sorunlar yaşadığı görülmektedir. Orta Asya ülkelerinin yönetici elitleri Çin'in BKBY Girişimi'ni olumlu bulmalarına rağmen, yukarı da bahsedildiği üzere söz konusu girişim halk tabanında bazı rahatsızlıklara yol açabilmektedir. Çin'in Orta Asya'da özellikle ekonomi dışında yumuşak gücünün zayıf olması, tepkilerin önünün alınmasını zorlaştırmaktadır.

Çin'in BKBY çerçevesinde Orta Asya politikalarındaki ticari ve ekonomik ilişkilere ek olarak diğer bir önemli husus da Rusya ile ilişkileridir. Çin, Orta Asya'ya, Rusya'nın Avrasya Ekonomik Birliği'nin önerdiği ulus-üstülükten farklı olarak eşitler arası bir ilişki önermektedir. Hem Çin'in BKBY'sinin hem de Rusya'nın AEB'sinin ortak hedef coğrafyası Orta Asya olmasına rağmen, iki girişim arasında kısa vadede bir işbirliği vardır. BKBY ve AEB arasındaki bu işbirliğinin orta vadede sürmesi beklenmektedir. Rusya ve Çin'in Orta Asya'da farklı iki girişiminin işbirliği yapmasında, bölge dışı aktör ABD'nin bölgedeki siyasi ve ekonomik nüfuzuna karşı bir araya gelme isteği ve Rusya'nın içinde bulunduğu ekonomik koşullar etkili olmaktadır. Aynı zamanda Çin de Orta Asya'da BKBY'nin başarıya ulaşmasında, Rusya'nın AEB'si ile işbirliği yapılmasını olumlu ve tamamlayıcı bir unsur olarak görmektedir. Aynı zamanda ŞİÖ de BKBY'nin başarıya ulaştırılmasında ve işbirliğinin hızlandırılmasında istikrar sağlayıcı ve önemli bir rol oynamaktadır.

Kaynakça

Bordachev, Timofei, “Russia and China in the Central Asia: the Win-Win Game”, *Valdai Paper No. 50*, June 2016. s. 7, <http://valdaiclub.com/a/valdai-papers/russia-and-china-in-central-asia-the-great-win-win-game/>, (Erişim: 10.02.2018).

Bordachev, Timofey, “New Eurasian Momentum: How to Make Integration Effective”, *Russia in Global Affairs*, Dec. 14, 2015. <http://eng.globalaffairs.ru/number/New-Eurasian-Momentum-17886> (Erişim: 10.02.2018).

Burkhanov, Aziz ve Yu-Wen Chen, “Kazakh perspective on China, the Chinese, and Chinese migration”, *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 39, Issue 12, (2016): 2129-2148.

Clinton, Hillary, “America’s Pacific Century”, *Foreign Policy*, Oct. 11, 2011. <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>, (Erişim: 24.01.2018).

Elder, Miriam, “Putin’s grand vision: a new Eurasian bloc with old Soviet neighbours”, *The Guardian*, Oct. 04, 2011. <https://www.theguardian.com/world/2011/oct/04/putin-grand-vision-eurasian-bloc> (Erişim: 24.01.2018).

Fernholz, Tim, “Eight countries in danger of falling into China’s “debt trap””, *Quartz*, 07 Mart 2018. <https://qz.com/1223768/china-debt-trap-these-eight-countries-are-in-danger-of-debt-overloads-from-chinas-belt-and-road-plans/> (Erişim: 25.03.2018).

International Crisis Group, “Central Asia’s Silk Road Rivalries”, *Europe and Central Asia Report*, No: 245, (July 27, 2017).

Kelly-Clark, Victoria, “Why is Central Asia dumping Russia for China?”, *Global Risk Insight*, May 23, 2016. <http://globalriskinsights.com/2016/05/why-central-asia-is-dumping-russia-for-china/> (Erişim: 10.02.2018).

Kirişçi, Kemal ve Philippe Le Corre, “The new geopolitics of Central Asia: China vies for influence in Russia’s backyard”, *The Brookings Institute*, Jan 02, 2018. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/01/02/the-new-geopolitics-of-central-asia-china-vies-for-influence-in-russias-backyard/> (Erişim: 15.02.2018).

Kucera, Joshua, “The New Silk Road”, *The Diplomat*, Nov. 11, 2011, <https://thediplomat.com/2011/11/the-new-silk-road/> (Erişim: 23.01.2018).

Kurlantzick, Joshua, “The Trump Administration’s “Free and Open Indo-Pacific”: A Solid Idea, but Difficult to Pull Off”, *Council on Foreign Relations*,

Feb 21, 2018. <https://www.cfr.org/blog/trump-administrations-free-and-open-indo-pacific-solid-idea-difficult-pull> (Erişim: 24.03.2018).

Kynge, James, “How the Silk Road plans will be financed”, *Financial Times*, May 10, 2016. <https://www.ft.com/content/e83ced94-0bd8-11e6-9456-444ab5211a2f> (Erişim: 10.01.2018).

Laruelle, Marlene (ed.), *China's Belt and Road Initiative and Its Impact in Central Asia*, Central Asia Program, Washington D.C. 2018.

李新, “中国与俄罗斯在中亚的经济利益评析”, 俄罗斯中亚东欧研究, 5, (2012): 39-48.

罗英杰, “中亚安全形势的变化及其影响”, 国际安全研究, 2, (2016): 103-124.

毛泽东、毛泽东选集、第一卷、星星之火，可以燎原（一九三〇年一月五日），<http://www.dlnu.edu.cn/szb/docs/2012-11/20121108152902434889.pdf> (Erişim: 13.05.2017).

Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce, “Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road”, National Development and Re-form Commission, 28 March 2015, http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html (Erişim: 13.02.2018).

Peyrouse, Sebastien, “Discussing China: Sinophilia and Sinophobia in Central Asia”, *Journal of Eurasian Studies*, vol. 7, no. 1 (2016): 14-23.

全国人民代表大会, “李鹏会见乌兹别克斯坦总统”, 1999年11月09日. http://www.npc.gov.cn/npc/oldarchives/ljwyz/common/group_photo_zw.jsp@label=wxzlk&id=5280&pdm=010409&dm=01040901.htm (Erişim: 15.02.2017).

Shahbazov, Fuad, “China's Long March into Central Asia: How Beijing Expands Military Influence in Tajikistan”, *The Central Asia-Caucasus Analyst*, Feb. 21, 2017, <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13429-china%E2%80%99s-long-march-into-central-asia-how-beijing-expands-military-influence-in-tajikistan.html> (Erişim: 10.11.2017).

Sharma, Raj Kumar, “Central Asia warily welcomes China's Belt and Road Initiative”, *Nikkei Asian Review*, May 24, 2017, <https://asia.nikkei.com/Viewpoints/Raj-Kumar-Sharma/Central-Asia-warily-welcomes-China-s-Belt-and-Road-Initiative>. (Erişim: 13.02.2018).

Sholk, Dena, “Kazakhstan’s Land Reforms”, *The Diplomat*, June 15, 2016. <https://thediplomat.com/2016/06/kazakhstans-land-reforms/>, (Erişim: 11.01.2018).

Smirnova, Larisa, “Perception of China’s “One Belt, One Road” in Russia: “United Eurasia” Dream or “Iron Circle” of Containment?”, *21st Century*, No 1, 20, (2017): 106-125.

U.S. Department of State, “2015 Investment Climate Statement - Turkmenistan Report”, May 2015. <https://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2015/241778.htm> (Erişim: 11.01.2018).

Vladimir Fedorenko, “The New Silk Road Initiatives in Central Asia”, *Rethink Institute*, Ağustos 2013, ss. 4-9.

王缉思, “西进”, 中国地缘战略的再平衡, 环球网, 2012年10月17日. http://opinion.huanqiu.com/opinion_world/2012-10/3193760.html (Erişim: 10 Aralık 2017).

肖斌, “地区极性, “现状偏好与 中国对中亚的外交哲学”, *俄罗斯东欧中亚研究*, 2, (2017):10-33.

张洁, “中国能源安全中的马六甲因素”, *国际政治研究*, 3, (2005): 18-27.

中华人民共和国外交部, “习近平在纳扎尔巴耶夫大学的演讲 (全文)”, 2013年09月08日. http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn//ziliao_611306/zt_611380/dnzt_611382/ydyl_667839/zyxw_667918/t1074151.shtml (Erişim: 15.02.2017).